

Undrunarverd umrøða av Suðuroyartunnlinum í D&V týskvøldið 2. august

Heitt orðaskiftið hevur seinastu vikuna verið um Suðuroyartunnilin í samband við ein borgarafund, sum var í miðnámsskúlanum í Hovi, og viðgerð av Ólavsøkurøðuni, sum í hesum døgum er í tinginum.

Íløgjan í Suðuroyartunnilin er størsta íløgjan í Føroya søgu, og tí verður neyðugt við einum serligum fíggingarleisti, um íløgjan skal bera á mál.

ALS-grunnurin

Á fundinum í miðnámsskúlanum var móguleikin umrøddur, at ein mógulig lækking í ALS-gjaldinum kann gerðast partur av fíggingini av Suðuroyartunnlinum. Eginognin hjá ALS-grunninum veksur í hesum døgum í stórum. Arbeidsloysi í mun til arbeidsfjaldina er í løtuni 0,9%. Tað er tí væntandi, at ALS-stýrið saman við Landstýrismanninum í samband við almannakunngerðin av ársroknskapinum hjá ALS, fer at taka avgerð um at lækka gjaldið. Talvan niðanfyrir vísir lækkingar, sum áður hava verið í ALS-gjaldinum.

	Lækking í ALS-gjaldið	ALS-gjaldið verður:
1997	0,25%	2,50%
1998	0,25%	2,25%
1999	0,25%	2,00%
2000	0,25%	1,75%
2001	0,25%	1,50%
2002	0,25%	1,25%
2003	0,75%	0,50%

Dømi var tikið fram á fundinum, sum var, at ALS-gjaldið fór at lækka frá núverandi 1,25%. Upphæddin, sum ALS inngjaldið lækkar við, kann so ístaðin gersast eitt arbeidsmarknaðargjald, sum verður sett í ein grunn, har upphæddin aftan á 10 ár verður skotin inn í P/F Suðuroyartunnil sum kapitalinnskot.

Ein framrokning vísir, at lækkar ALS-gjaldið við 0,25% eins og árin 1997 til 2002, vil tað geva umleið 600 mió. kr. yvir 10 ár. Um ALS gjaldið lækkar við 0,75% eins og í 2003, vil tað yvir 10 ár verða 1,8 mia. kr. Hetta eru stórar upphæddir, ið høvdu munað væl, tá Suðuroyartunnilin skal gerast.

Í Degi og Viku í gjárkvøldið segði Johnny í Grótinum vegna Búskaparáðið, at ALS kann ikki seta pening í P/F Suðuroyartunnil. Tað ikki er ein móguleiki, at ALS grunnurin kann seta partapening í ein P/F Suðuroyartunnil. ALS kann hinvegin, treytað av at tað er innanfyri heimildina hjá ALS, keypa umsetilig lánsbrøv í Suðuroyartunnilin.

Hetta var ikki júst tað, sum vit umrøddu á borgarafundinum í Hovi. Á fundinum var dømi um fíggingarleist, at um ALS-stýrið saman við avvarandi landsstýrismanni velur at lækka gjaldið, so kann politiski myndugleikin umhugsa at seta lækkaða inngjaldið í ein grunn, sum so kann brúkast sum kapitalinnskot í Suðuroyartunnilin.

Keldan til útrokningina omanfyri var nýggjasta ársfrásøgnin fyri 2020. Tað er í sjálvum sær undrunarvert, at eingin ársfrágeiðing er komin fyri 2021, nú vit eru í august mánaða.

Vit vóru ikki kunnug við, at Føroya Løgting 17. desember 2020 einmælt samtykti at lækka ALS gjaldið frá 1,25% til 1,00%. Grundað á lesarabrøv og orðaskiftið í tinginum í samband við ólavsøkurøðuna, tykist tað heldur ikki, sum løgtingslimir vistu, at ALS gjaldið var lækkað. Hendan lækkingin fekk virknað 1. januar 2021, og var tí ikki við í roknskapartølunum fyri 2020.

Tað er neyvan grundarlag fyri fleiri ár á rað at lækka ALS-gjaldið, og tí er kjakið um, at ALS-gjaldið skal lækkað aftur neyvan aktuelt longur. Føroya Løgting samtykti einmælt at “tøma” ALS grunnin í desember 2020, um vit brúka orðingina hjá onkrun politikarum í orðaskiftinum í tinginum um Ólavskurðuna.

Sambært ALS-lógini skal ALS fylgja ásetingunum í ársroknskaparlógini við slíkum tillagingum, ið mettar vera neyðugar, somuleiðis skal roknskapurin verður almannakunngjörður. Eingin ársroknskapur er komin enn, og tað eru í sjálvum sær merkisvert.

Eginpeningur og lánsfígging

Tað er ein stórir búskaparligir munur millum eginogn og skuld hjá einum felagið sum P/F Suðuroyartunnill. Ein stórri eginogn hevur við sær, at inntøkurnar og harvið brúkaragjaldið kann verða lægri. Hinvegin má brúkaragjaldið verða hægri, um skuldarbyrðan er høg.

Tað var tí, at dømi við kapitalinnskoti frá einari lækking í ALS-gjaldinum var áhugaverd. Fólk eru von við at rinda 1,25% í arbeiðsmarknaðargjaldið til ALS, og um tey tola at rinda sama gjald, men við tí broyting, at nú gjalda tey 0,5% til ALS og 0,75% í ein grunn, sum kann setast sum partapening í Suðuroyartunnilin, kann brúkaragjaldið verða so mikið lægri.

Um ALS í staðin keypir umsetilig lánsbrøv í P/F Suðuroyartunnill sambært einari íløguheimild, sum er ásett av ALS-stýrinum, so skal tað lánið rindast aftur, og tað vil siga, at hetta allarhelst skal fíggjast við einum hægri brúkaragjaldið.

Undir hesum umstøðum kann brúkaragjaldið gerast so høg, at tað verður avmarkað, hvør kann brúka tunnilin, eins og vit hava sæð í Eysturoyartunnlinum.

Búskaparligt haldføri

Í tíðindasendingini ávarar Búskaparráðið eisini móti at gera Suðuroyartunnilin nú. Við núverandi búskaparliga haldførinum er vandi fyri, at Suðuroyartunnilin ikki ber á mál, um vit eisini skulu gera aðrar almennar samfelagskritiskar íløgur. Tað er ikki fíggjarligt rásarrúm at gera Suðuroyartunnilin, um vit eisini fremja aðrar verkætlanir.

Tað er ein røð av øðrum samfelagskritiskum íløgum, sum skulu gerast komandi 10 árinum, og síðan var nevnt universitetscampus fyri 1 mia. kr. og útbyggingar í heilsuverki fyri umleið 1 mia. kr.

Búskaparráðið førir fram, at Føroya Landsstýri ikki kann fáa lán til tunnilin í verandi støðu. Um landið, sambært búskaparráðnum, ger allar tær íløgurnar komandi 10 árinum, sum settar eru út í kortið við teimum prísnum, sum eru hækkaðir nógv, vil tað svara til umleið 100% av BTÚ, sum vit skuldu lænt tey næstu 10 árinum, og tá eru vit uppi á Grikkaland, Portugal og Italien niveau. Allar tær íløgur, sum eru settar út í kortið, mugu antin so ella so inn í eina heildarætlan. Tað hevði ein lánveitari eisini kravt, og fyrr enn tað er gjørt, eru vit ikki í stand til at læna hasar pengarnar.

Tað er áhugavert at hyggja at, hvørjar hesar íløgur eru, og eg fari at loyva mær at vísa talvuna niðanfyrir, sum var lögð fram á seminari í BankNordik 18. mai.

Í samband við almenna bruttoskuld, sum stovnar sum Moodys hyggja at, verður serliga hugtakið EGS skuld brúkt. EGS stendur fyri Europeiska Gjaldoyra Samstarvið og merkir, at almenna bruttoskuldin kann í mesta lagi vera 60% av BTÚ fyri lond, sum luttaka í evru samstarvinum. Danir nevna hesa skuldina ØMU-skuld.

Talva 1: Stórar samfelagsíløgur og EGS-skuld	Upphædd sambært búskaparráðnum	At innrokna í EGS-skuld*
Íløgur sambært Búskaparráðnum:		
<u>Íløgur í infrakervi</u>	<u>Upphædd</u>	<u>EGS-Skuld</u>
Byrging um Haraldsund (dagføring)	45	45
Rennistrongur til Svínoy	312	312
Umkoyringarvegur til Klaksvík	92	92
Gøtudalstunnil	490	490
Vegur um Skálafjørð	85	85
Farleið til Gjár	42	42
Farleið til Tjørnuvíkar	212	212
Innkomuvegur til Havnar 1. partur	180	180
Innkomuvegur til Havnar 2. partur	127	127
Tunnil um Sandavágsháls	545	545
Sandslíð	55	55
Dalstunnil	283	283
Suðuroyartunnil	5.555	5.555
Sandvíkartunnil og umkoyring til Hvalba	397	397
Famjinstunnil	177	177
Flogvøllur á Glyvursnesi	2.288	0
Fjørðurvegur Runavík	170	170
Selatraðarvegur (dagføring)	89	89
Viðlíkahald av landsvegum	531	531
Íløgur í infrakervi tilsamans	11.675	9.387
<u>Íløgur í grøna umskifti</u>	<u>Upphædd</u>	<u>EGS-Skuld</u>
Íløgur í pumpuskipan	1.400	0
Íløgur í netið	1.600	0
Vindmyllulundir hjá Magn og Effo	400	0
Aðrar vindmyllulundir	1.000	0
Íløgur í grøna orkuskipti tilsamans	4.400	0
<u>Aðrar almennar íløgur</u>	<u>Upphædd</u>	<u>EGS-Skuld</u>
Universitetscampus	1.000	1.000
Sjúkrahúsverkið	1.000	1.000
Vardir bústaðir	500	0
Grøn umlegging av verandi almennum bygningum	80	80
Nýtt vaktarskip	400	400
Víðkan av terminali á Vága Floghavn	200	0
Eldraíbúðir til vaksandi tal av eldri borgarum (>80 ár)	1.000	0
Tjóðleikhús	200	200
Aðrar íløgur tað leysa tilsamans	4.380	2.680
Stórar íløgur tey næstu 10 árin tilsamans	20.455	12.067

Kelda: Úrdráttur úr framløgu hjá Johnny í Grótinum, Seminar BankNordik 18. mai 2022

*EGS Skuld: Evropeiska samveldi skuld. Almenn bruttoskuld sum í mesta lagi kann verða 60% av BTÚ.

Nógvar av íløgnum, sum Búskaparáðið umrøður og sum eru endurgivnar í talvuni omanfyri, verða ikki innroknaðar í EGS skuldina. Íløgur sum SEV og Bústaðir verða ikki innroknaðar í EGS skuldina, tí mett verður, at Elprísur og leiguinntøka fíggjar íløguna, sum stovnarnir gera.

Vága floghavn verður heldur ikki innroknað, tí inntøkurnar hjá floghavnini verða metta at kunna rinda fyri íløguna. Sama verður móguliga galdandi fyri flogvøllin á Glyvursnesi.

Íløgur í vindmyllulundir, sum EFFO, Magn og aðrar fyrirkur gera, verða heldur ikki innroknaðar, tí hesar eru privatar. Sostatt vil Moodys hyggja eftir íløgum sum t.d. Suðuroyartunnil.

Íløgurnar, sum Búskaparáðið umrøður, eru tí ikki umleið 100%, men nærri 50% av BTÚ.

Komandi 10 árin er sum kunnugt eisini ein íløgukarmur, sum er umleið 500 mió. kr. um árið so yvir 10 ár verður tað 5 mia. kr. ella umleið 25% av BTÚ. Sostatt kann leystliga roknast við, at um allar tær samfelagskritisku íløgurnar í talvuni omanfyri verða gjørdar, so vil almenna bruttoskuldin hjá Føroyum hækka umleið 25% stig frá umleið 35% til 60% av BTÚ. Hetta er júst skuldar markið hjá Evrulondini. Fortreytin er sjálvandi at almennir kassar sum verða innroknaðir í EGS skuldina javnviga komandi 10 árin.

Búskaparáðið hevur rætt í, at allar íløgurnar omanfyri ikki kunnu gerast komandi 10 árin um Suðuroyartunnilin skal gerast. Um fíggjarmarknaðurin vil fíggja tunnilin er annar spurningur.

Hvat hevur týðning fyri fíggjarmarknaðin, um ein Suðuroyartunnil skal gerast:

- Lág almenn skuld, og tað hava vit í løtuni við umleið 35% av BTÚ.
- Royndir at gera tílíkar tunnlar. Suðuroyartunnilin er hin fimmti tunnilin, sum verður gjørdur í Føroyum.
- Góða kreditmeting. Føroyar hava triðhægstu kreditmeting hjá Moodys.

Hvat skal til fyri at byrjast kann upp á Suðuroyartunnilin í 2025:

- Ein holl verkætlan, har kostnaðurin fyri tunnilin er neyvur og ikki ov høgur
- Eitt partafelag, har landið t.d. setur millum 800 mió og 1,5 mia. kr. í. Hetta kann gerast við lántøku, ella at Føroya Landsstýri brúkar tøkt gjaldføri.

Tórshavn 3. august 2022

Mourits Joensen, búskaparfrøðingur

Cand. Polit, Københavns Universitet og

MBA, Heriot-Watt University/Edinburgh Business School

Lærari, Glasir/Føroya Handilsskúli, miðnám, yrkisnám og hægri nám 2003-

Fíggjarleiðari ALS 2007-2010

